

ԶԱՐՄԻԿ ՎԱՅԱՆԻ ՄԵԼԻՔՅԱՆ

Հայաստանի ազգային ագրարային համալսարանի ասպիրանտ

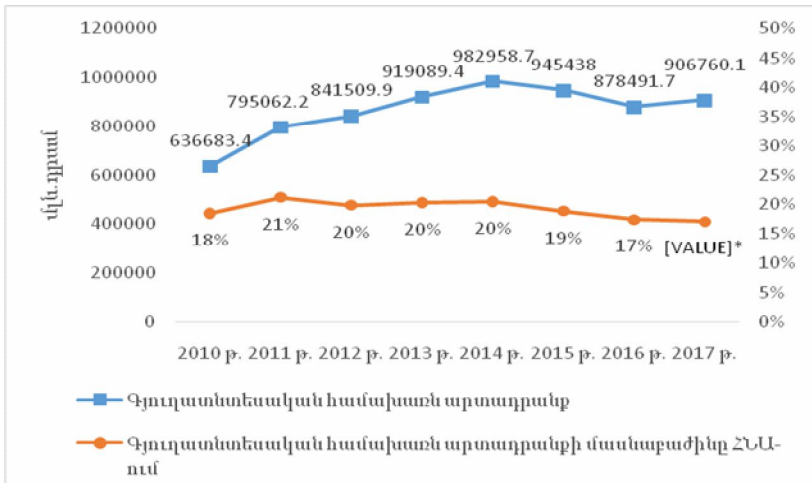
ՀՀ ԱԳՐԱՐԱՅԻՆ ՈԼՈՐՏԻ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ԳՈՐԾԸՆԹԱՑԸ ՆԵՐԴՐՈՒՄԱՅԻՆ ՄԻՋՎԱՅՐԻ ԲԱՐԵԼԱՎՄԱՆ ԳՈՐԾՈՒՄ

Գյուղատնտեսությունը հանդիսանում է Հայաստանի տնտեսության գլխավոր ճյուղերից մեկը: Գյուղատնտեսական արտադրության արտադրողականությունը և ստեղծված արդյունքը մեծապես պայմանավորում է սննդամթերքի գները և դրանով իսկ ազդում բնակչության կենսամակարդակի վրա: Այն նաև մուլտիպլիկատիվ ազդեցություն է ունենում տնտեսության մյուս հատվածների վրա՝ հատկապես նրանց, որոնք ընդգրկված են սննդամթերքի վերամշակման և արտահանման ոլորտներում: Հաշվի առնելով ագրարային ոլորտի առանձնահատկությունները, ագրարային հատվածում ստեղծված իրավիճակը, ծառացած խնդիրների մասշտաբներն ու հրատապությունը, երկրի պարենային անվտանգության և գյուղական տարածքների զարգացման առաջնահերթությունը կարևորվում է գյուղատնտեսությունում իրականացվող մասնավոր, պետական և օտարերկրյա ներդրումների ակտիվ խթանումը¹: Այս պատճառով երկրի ընդհանուր տնտեսական աճի տեսանկյունից խիստ կարևոր է ՀՀ ագրարային ոլորտում կայուն և առողջ ներդրումային միջավայրի ստեղծումը:

ՀՀ գյուղատնտեսական նշանակության հողերը կազմում են մոտ 2045,7 հազ. հա, որը երկրի ընդհանուր մակերեսի 68,8%-ն է: 2017թ. հունվար-սեպտեմբեր ժամանակահատվածում գյուղատնտեսության համախառն արտադրանքի ծավալը կազմել է 584259,3 մլն դրամ, այն պարագայում, երբ ՀՀ համախառն ներքին արդյունքը նույն ժամանակահատվածի կտրվածքով կազմել է 3764996,50 մլն դրամ, այսինքն՝ 2017թ.-ի երրորդ եռամսյակի տվյալներով գյուղատնտեսության համախառն արտադրանքի ծավալը կազմել է ՀՆԱ-ի 15,5%-ը: Նշենք, որ գյուղատնտեսության համախառն արտադրանքը բուսաբուծության և անասնաբուծության արտադրանքի ծավալն է արժեքային արտահայտությամբ: Բուսաբուծության արտադրանքը ներառում է տվյալ տարվա բերքից ստացված մթերքի արժեքը, երիտասարդ բազմամյա տնկարկների աճեցման արժեքը և տարեսկզբից մինչև տարեվերջ անավարտ արտադրության արժեքի փոփոխությունը, իսկ անասնաբուծության արտադրանքը ներառում է անասունների, թռչունների և այլ կենդանիների աճեցման, կաթի, բրդի, ձվի, մեղրի և այլնի արտադրության արժեքը: Գյուղատնտեսական համախառն արտա-

¹ ՀՀ գյուղատնտեսության նախարարության պաշտոնական կայք էջ՝ www.minagro.am

դրանքի և ՀՆԱ-ի կախվածությունը 2010-2017թթ. կտրվածքով ներկայացնենք գծապատկեր 1-ում:

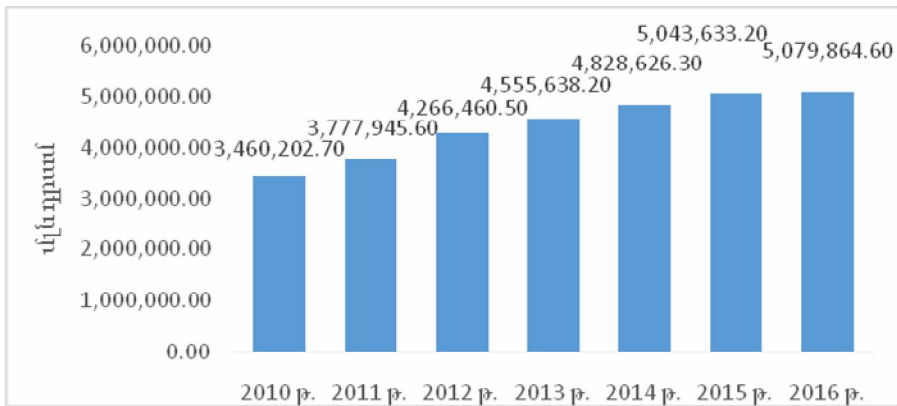

*Համախառն ներքին արդյունք ցուցանիշների ամփոփումը կատարվում է եռամսյակային կտրվածքով, ուստի 2017 թ.-ի համար վերցված է 2016 թ.-ի համապատասխան ցուցանիշը:

Գծապատկեր 1. Գյուղատնտեսական համախառն արտադրանքը և մասնաբաժինը ՀՆԱ-ում¹

Գծապատկեր 1-ի տվյալներից պարզ է դառնում, որ 2010 թ.-ից ի վեր գյուղատնտեսական համախառն արտադրանքի մասնաբաժինը ՀՆԱ-ում տատանվել է 17%-ից 21%-ի սահմանում, ինչը փաստում է այն հանգամանքը, որ գյուղատնտեսությունը եղել է և շարունակում է մնալ երկրի տնտեսության գլխավոր ճյուղերից մեկը: Դիտարկվող ժամանակահատվածում գյուղատնտեսական համախառն արտադրանքի առավելագույն մակարդակը գրանցվել է 2014 թ.-ին՝ կազմելով 982,958,7 մլն դրամ, որը կազմել է ՀՆԱ-ի 20%-ը: Ինչպես երևում է գծապատկերից, 2010-2014 թթ.-ի ընթացքում գյուղատնտեսական համախառն արտադրանքի բացարձակ արժեքի կայուն աճին հաջորդել է 2015 – 2016 թթ. միևնույն ցուցանիշի նվազումը: Մասնավորապես 2016 թ.-ին 2014 թ.-ի նկատմամբ գյուղատնտեսական համախառն արտադրանքի արժեքը նվազել է 10,6 %-ով:

¹ ՀՀ ազգային վիճակագրական ծառայության պաշտոնական կայք էջ՝ www.armstat.am.

Գծապատկեր 2. Համախառն ներքին արդյունք, շուկայական գներով¹

Գյուղատնտեսական համախառն արտադրանքի արժեքի նվազումը, և միևնույն ժամանակ ՀՆԱ-ի կայուն աճը. 2015 թ.-ին՝ 5043633,2 մլն դրամ և 2016 թ.-ին՝ 5079864,6 մլն դրամ բերեց նրան, որ 2015 և 2016 թթ.-ին գյուղատնտեսական արտադրանքի մասնաբաժինը ՀՆԱ-ում կազմել է համապատասխանաբար 18 և 17%: (Գծապատկեր 2) 2017 թ.-ին գյուղատնտեսական համախառն արտադրանքը աճել է կազմելով 906760,1 մլն դրամ, սակայն, ինչպես արդեն նշվել է 2017 թ.-ի երրորդ եռամսյակի տվյալներով գյուղատնտեսության համախառն արտադրանքի ծավալը կազմել է ՀՆԱ-ի 15,5%-ը, ինչը թույլ է տալիս եզրակացնել, որ 2017թ.-ին գյուղատնտեսության համախառն արտադրանքի տեսակարար կշիռը ՀՆԱ-ում հավանաբար չի գերազանցի 17%-ը: Այսպիսով, ակնհայտ է, որ վերջին տարիներին գյուղատնտեսությունը սկսում է զիջել դիրքերը հայրենական շուկայում, ինչը փաստում է ոլորտում առկա մի շարք խնդիրների առկայության մասին: Ներկայումս գրեթե չեն գործում նախկինում գոյություն ունեցող արտադրությունները, սպասարկման ոլորտը, պրոֆ-տեխնիկական կրթական հաստատությունները և այլն:²

ՀՀ ագրարային ոլորտում ռազմավարական նշանակություն ունեցող հիմնախնդիրները ներկայացված են «Հայաստանի Հանրապետության գյուղի և գյուղատնտեսության 2010-2020 թվականների կայուն զարգացման ռազմավարությունում», դրանք են.

¹ ՀՀ ազգային վիճակագրական ծառայության պաշտոնական կայք էջ՝ www.armstat.am

² «Հայաստանի Հանրապետության ագրոպարենային համակարգի հիմնախնդիրները և զարգացման ռազմավարությունը» ՀՀԳՆ, Երևան, 2002, էջ 17:

1. Ֆինանսատնտեսական ճգնաժամի հետևանքների հաղթահարում և հակաճգնաժամային մեխանիզմների ներդրում:
2. Ագրարային բարեփոխումների խորացում, գյուղատնտեսական կոոպերատիվների զարգացում:
3. Պարենային ապահովության մակարդակի բարձրացում, սննդամթերքի անվտանգության և հիմնական պարենային մթերքների ինքնաբավության նվազագույն մակարդակի ապահովում:
4. Տեղական արտադրության գյուղատնտեսական արտադրանքների մրցունակության բարձրացում, ըստ նպատակահարմարության ներմուծվող պարենամթերքների փոխարինում և արտահանման ուղղվածություն ունեցող գյուղատնտեսության զարգացում:
5. Գոտիական մասնագիտացում և արտադրության ռացիոնալ տեղաբաշխում:
6. Սննդամթերքի անվտանգության ապահովում:
7. Հողօգտագործման արդյունավետության բարձրացում:
8. Օրգանական գյուղատնտեսության զարգացում:
9. Բուսաբուծության զարգացում:
10. Անասնաբուծության զարգացում:
11. Գյուղատնտեսական հումքի վերամշակում:
12. Գյուղատնտեսության արտադրատեխնիկական սպասարկումների զարգացում և արտադրության տեխնիկական հագեցվածության բարձրացում:
13. Գյուղի սոցիալական ենթակառուցվածքների զարգացում:
14. Գյուղատնտեսական ռիսկերի մեղմացում:
15. Ագրարային ոլորտի վարկավորման բարելավում:
16. Ագրարային ոլորտի գիտակրթական, խորհրդատվական համակարգի բարելավում:
17. Գյուղատնտեսության հաշվառման համակարգի բարելավում¹:

Հարկ է նշել, որ վերոնշյալ խնդիրների իրականացումը պետք է հանգեցնի նաև ագրարային ոլորտի ներդրումային միջավայրի բարելավմանը, սակայն մինչև ժամանակ դրված նպատակներին հասնելու համար մեծ կարևորություն ունի գյուղատնտեսության ոլորտ ներդրումների ակտիվ ներգրավումը:

Գյուղատնտեսությունը ընդունված է տարանջատել բուսաբուծության և անասնաբուծության ճյուղերի: ՀՀ բուսաբուծության ոլորտը իր հերթին կարելի է բաժանել ըստ բուսաբուծական արտադրատեսակների.

¹ «Հայաստանի Հանրապետության գյուղի և գյուղատնտեսության 2010-2020 թվականների կայուն զարգացման ռազմավարությունում» N 1476 – Ն որոշում:

հացահատիկային մշակաբույսեր, խաղողագործություն, պտղաբուծություն, բանջարաբուծություն, տեխնիկական մշակաբույսեր:

ՀՀ-ում իրականացվող ներդրումների տեսանկյունից՝ հաշվի առնելով երկրի բնակլիմայական պայմանները և արտադրանքի արտահանման հնարավորությունները, հենց բուսաբուծությունն է հանդիսանում առավել գրավիչ ոլորտ: Այստեղ մեծ են նաև օտարերկրյա ներդրումների ներգրավման հնարավորությունները: Համաձայն ՀՀ ԱՎԾ-ի պաշտոնական տվյալների, 2016 թվականին ՀՀ գյուղատնտեսության ճյուղային կառուցվածքում բուսաբուծության տեսակարար կշիռը, ըստ համախառն արտադրանքի, կազմել է 55,4%, անասնաբուծությանը՝ 44,6 %:

Ստորև ներկայացնենք ՀՀ գյուղատնտեսության բուսաբուծության ճյուղի հիմնական արտադրատեսակների համախառն բերքը և բերքատվությունը բնութագրող տվյալները՝ աղյուսակների տեսքով (աղյուսակ 1 և աղյուսակ 2):

Աղյուսակ 1

Գյուղատնտեսական մշակաբույսերի համախառն բերքը 2012 – 2016 թթ.¹

	2012		2013		2014		2015		2016	
	Համախառն բերքը, 1000 տ	Տես. կշիռ (%)	Համախառն բերքը, 1000 տ	Տես. կշիռ (%)	Համախառն բերքը, 1000 տ	Տես. կշիռ (%)	Համախառն բերքը, 1000 տ	Տես. կշիռ (%)	Համախառն բերքը, 1000 տ	Տես. կշիռ (%)
Համախառն բերքը, 1000 տ	1954,1	100%	2087,0	100%	2232,1	100%	2218,3	100%	2180,2	100%
Հացահատիկ և հատիկաբնդեղեն	456,1	23,3	548,8	26,3	580,1	26,0	601,5	27,1	604,2	27,7
<i>որից ցորեն (աշնանացան և գարնանացան)</i>	<i>243,1</i>	<i>53,3</i>	<i>311,6</i>	<i>56,8</i>	<i>338,2</i>	<i>58,3</i>	<i>362,7</i>	<i>60,3</i>	<i>350,4</i>	<i>58,0</i>
Ծխախոտ	1,8	0,1	1,7	0,1	1,3	0,1	1,5	0,1	1,1	0,1
Կարտոֆիլ	647,2	33,1	660,5	31,6	696,1	31,2	607,7	27,4	606,3	27,8
Բանջարեղեն	849,0	43,4	876,0	42,0	954,6	42,8	1007,6	45,4	968,6	44,4

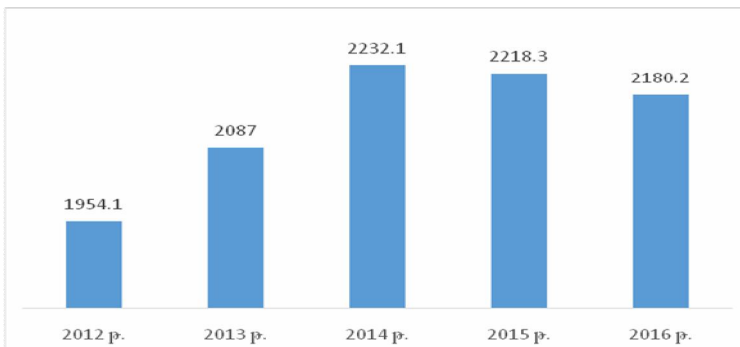
¹ «Հայաստանի վիճակագրական տարեգիրք», Երևան, 2017 թ.:

Գյուղատնտեսական մշակաբույսերի բերքատվությունը 2012 – 2016 թթ.¹

(գ. 1 հա-ից)

	2012թ.	2013թ.	Շեղում (+/-) 2012-2013թթ.	2014թ.	Շեղում (+/-) 2013-2014թթ.	2015թ.	Շեղում (+/-) 2014-2015թթ.	2016թ.	Շեղում (+/-) 2015-2016 թ.
Հացահատիկ և հատիկաբնդեղեն	26,5	30,8	4,3	31,8	1,0	31,3	-0,5	30,7	-0,6
Ծխախոտ	27,2	30,6	3,4	24,6	-6,0	26,0	1,4	24,4	-1,6
Կարտոֆիլ	206,7	214,3	7,6	231,6	17,3	217,8	-13,8	209,8	-8,0
Բանջարեղեն	325,0	333,7	8,7	350,5	16,8	334,0	-16,5	301,8	-32,2

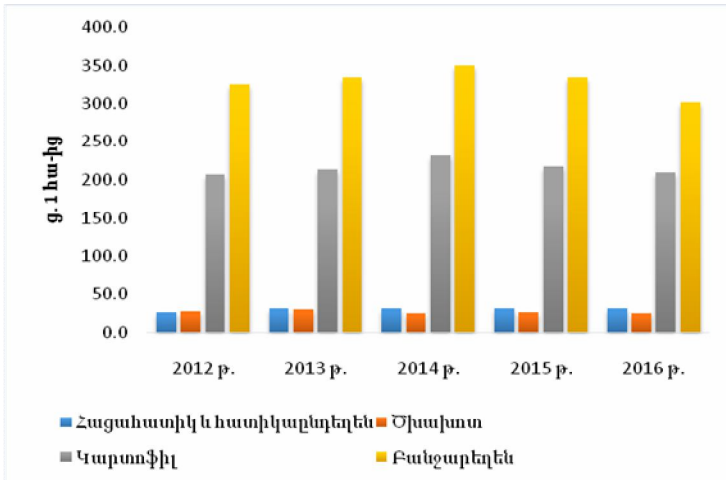
Աղյուսակ 1-ի տվյալներից պարզ է դառնում, որ 2012 – 2014 թթ. համախառն բերքի ծավալը կտրուկ աճել է, 1954,1 հազ. տ.-ից հասնելով 2232,1 հազ. տ.-ի, այլ կերպ ասած տվյալ ժամանակահատվածում գյուղատնտեսական մշակաբույսերի համախառն արտադրանքի գծով գրանցվել է 14,2% աճ: 2014 թ.-ին համախառն բերքի մեծ մասը, մասնավորապես 42,8%-ը կազմել են բանջարային մշակաբույսերը, 31,2%-ը բաժին է ընկել կարտոֆիլին, 26%-ը՝ հացահատիկին և հատիկաբնդեղեն մշակաբույսերին և 0,1%-ը՝ ծխախոտի համախառն բերքին: 2014 – 2016 թթ.-ի ընթացքում նկատվում է համախառն բերքի դանդաղ, բայց հաստատուն նվազում (գծապատկեր 3):

Գծապատկեր 3. Գյուղատնտեսական մշակաբույսերի համախառն բերքը (հազ. տ.) 2012 – 2016 թթ.

¹ «Հայաստանի վիճակագրական տարեգիրք», Երևան, 2017 թ.:

Գծապատկերից պարզ երևում է, որ 2014 թ.-ին գյուղատնտեսական մշակաբույսերի համախառն բերքը կազմել է 2232,1 հազ. տ., 2015 թ.-ին՝ 2218.3 հազ. տ., 2016 թ.՝ 2180.2 հազ. տ., այսինքն 2016 թ.-ին 2014 թ.-ի նկատմամբ գրանցվել է 2.3% նվազում: Աղյուսակ 2-ի հիման վրա ստորև կառուցենք գծապատկեր 4-ը:

Գծապատկեր 4. Գյուղատնտեսական մշակաբույսերի բերքատվությունը 2012 – 2016 թթ.

Համախառն արտադրանքի նվազման պատճառները բազմազան են, սակայն աղյուսակ 2-ի և գծապատկեր 4-ի տվյալներից կարելի է նկատել, որ այն ժամանակահատվածում, երբ գրանցվել է համախառն արտադրանքի նվազում (2014 – 2016 թթ.) նվազել է նաև գրեթե բոլոր մշակաբույսերի բերքատվությունը (բացառություն է կազմել միայն ծխախոտի 2015 թ.-ի բերքատվությունը՝ կազմելով 26 գ. 1 հա.-ից): Այս հանգամանքը թույլ է տալիս եզրակացնել, որ համախառն բերքի ծավալը ուղիղ կախվածության մեջ է գտնվում բերքատվության մակարդակից, այլ կերպ ասած բերքատվության մակարդակի նվազումը հանդիսացել է համախառն բերքի նվազման հիմնական պատճառներից մեկը:

Կատարված վերլուծությունները ցույց են տալիս, որ ՀՀ գյուղատնտեսությունում առկա հիմնախնդիրների լուծման համար, խիստ անհրաժեշտ են լրացուցիչ ֆինանսական միջոցների ներգրավումը, որոնք պետք է առաջին հերթին ուղղվեն բուսաբուծության զարգացմանը, հողօգտագործման արդյունավետության բարձրացմանը, գոտիական մասնագի-

տացմանը, ագրարային ոլորտի գիտակրթական և խորհրդատվական համակարգի բարելավմանը: Հարկ է նշել, որ դրված խնդիրների ամբողջական լուծման համար ֆինանսական միջոցների ներգրավման աղբյուրներ պետք է հանդիսանան և՛ պետական, և՛ մասնավոր, և՛ օտարերկրյա ներդրումները, որին հասնելու միակ ճանապարհը ՀՀ ագրարային ոլորտի ներդրումային միջավայրի բարելավումն է:

ՀՀ ԱԳՐԱՐԱՅԻՆ ՈԼՈՐՏԻ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ԳՈՐԾԸՆԹԱՑԸ ՆԵՐԴՐՈՒՄԱՅԻՆ ՄԻՋԱՎԱՅՐԻ ԲԱՐԵԼԱՎՄԱՆ ԳՈՐԾՈՒՄ

ԶԱՐՄԻԿ ՎԱՅԱՆԻ ՄԵԼԻԿՅԱՆ

Հայաստանի ազգային ագրարային համալսարանի ասպիրանտ

Համառոտագիր: Գյուղատնտեսությունը հանդիսանում է ՀՀ տնտեսության հիմնական ճյուղերից մեկը: Վերջին տարիներին այն սկսում է զիջել դիրքերը հայրենական շուկայում, որը վկայում է մի շարք խնդիրների մասին: Հիմնական տնտեսական ցուցանիշների վերլուծությունը ցույց է տալիս, որ լրացուցիչ ֆինանսական ներդրումների ներգրավումը կարող է որոշիչ դեր ունենալ ագրարային ոլորտում ծառացած խնդիրների լուծման գործում: Ներդրումները առաջին հերթին պետք է ուղղվեն բուսաբուծության զարգացմանը, հողօգտագործման արդյունավետության բարձրացմանն և ագրարային ոլորտի գիտակրթական, խորհրդատվական համակարգերի բարելավմանը:

Բանալի բառեր. ՀՀ ագրարային ոլորտ, ներդրումային միջավայր, համախառն արտադրանք, ՀՆԱ, ֆինանսական հիմնախնդիրներ, պետական, օտարերկրյա ներդրումներ:

ПРОЦЕСС РАЗВИТИЯ АГРАРНОГО СЕКТОРА РА В ДЕЛЕ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ИНВЕСТИЦИОННОЙ СРЕДЫ

ЗАРМИК ВАГАНОВИЧ МЕЛИКЯН

аспирант Национального Аграрного Университета Армении

Аннотация: Сельское хозяйство является одной из основных отраслей экономики Армении. В последние годы отрасль теряет свои позиции на внутреннем рынке, что свидетельствует о наличии ряда существенных проблем. Анализ основных экономических показателей показывает, что привлечение дополнительных финансовых вложений имеет решающее значение для решения существующих проблем в сельском хозяйстве, которое должны

быть направлены прежде всего на развитие растениеводства, повышение эффективности землепользования и совершенствование научно-образовательной и консультационной системы аграрного сектора.

Ключевые слова: *Аграрный сектор РА, инвестиционная среда, валовой продукт, ВВП, финансовые вопросы, сельскохозяйственные культуры, государственные, иностранные инвестиции.*

THE ROLE OF DEVELOPING THE AGRICULTURE INDUSTRY IN MAKING THE INVESTMENT CLIMATE MORE BUSINESS FRIENDLY

ZARMIK VAHAN MELIKYAN

Ph.D. Student, Agrarian National University of Armenia

Abstract: The agriculture is one of the main industries of the economy in the Republic of Armenia. Recently it has started losing its market share in the domestic market, thus indicating the fact that the industry faces several issues. The analysis of main economic indicators shows that attraction of additional and/or new investments could play a crucial role in addressing the issues that the agriculture industry faces. Firstly, the investments need to be channeled to plant cultivation (crop husbandry), ensure an increase in efficacy of land utilization and strengthen the science and education, and consulting systems that serve the needs of the agriculture industry.

Keywords: *The agriculture industry in the Republic of Armenia, investment climate, gross product, GDP, financial issues, public, foreign investments.*